

karski latinščini«, obligatnem strahu, trdnih nazorih, spremembah okoliščin, neuravnovešenosti vladarskih natur, izbiri poti, prevratu, nasledstvu, izbiri najposlušnejših, namesto najsposobnejših, ljudstvu in njegovi sredinski politični naravnosti ter nezanesljivosti, zunanjih in notranjih sovražnikih, državni upravi in zakonodaji, vojski, gospodarstvu, tisku, umetnosti, znanosti, šolstvu, do možnosti, ki jih daje posamezniku vladarski poklic.

Mikelnova analiza se »nonšalantno« spreha od primera do primera, v pravi vladarski drži; kajpada gre za profesorja in ne učenca (to smo mi), a tudi slednjemu je ponujena možnost, da (skozi branje) (do)reče kako modro na tisti politični kompendij; da se razvrsti po njegovih metodah in načelih, zakaj človek se navsezadnje zadovolji z vsako lažjo, če jo le dovolj vztrajno ponavljajo njegovi učitelji. In če nima druge izbire.

IVANKA HERGOLD, NOŽ IN JABOLKO

Osrednje vprašanje, ki ga postavlja literarna dela s časovno kar se da zoženim okvirom dogajanja, je nemara tudi tole: kaj se lahko zgodi, ali se sploh kaj lahko zgodi. Ivanka Hergold je svoj zadnji prozni tekst *Nož in jabolko** hote ali nehote izpostavila perspektivi »dogajalnih« možnosti in nemožnosti; realnih, empiričnih, zunanje opisanih v epski zgradbi dela, in imaginarnih, miselnih, idejnih... Temeljna faktura je že v zasnovi pogojena z odločitvijo, do kje naj avtor seže, da bo osnovno časovno »zavoro« nadomestil z drugimi možnostmi: introspekcijo, psihologijo, fantazijo, spominsko aso-

ciacijo, meditacijo, vizijo, do biologizmov.

Nož in jabolko kaže v nakazani, a ne dovolj radikalizirani obliki avtorično zavedanje in nadzor nad enodneвно časovno-scenarično postavitvijo ženskega lika v (pred)mestni krog Trsta. Že izbor italijanskega kraja s slovenskim prebivalstvom vnaša v tekst novo, (pre)malokrat upodobljeno temo v slovenski prozi. A povejmo takoj — ta kraj je po svoji življenjski klimi močan, mnogoter, skrivnosten, ambivalenten in antagonističen, avtohton in izpostavljen s svojim konglomeratom politično-nacionalnih usod, vezi in razvezi. Ivanka Hergold v svojem tekstu o enem dnevu slovenske intelektualke sicer ne aktualizira političnih, ideoloških in nacionalnih dimenzij, zlasti ne v angažirani, programski obliki, zato pa išče možnosti ženske polnosti (in s tem pristnosti) v navidez marginalnih, »vsakodnevni« opravkih, ki nikoli ne morejo seči čez tekst; ničesar ne sme biti postavljenega kot vaba, projekt, načrt, do katerega bralec potem ne pride, ga ne doživi.

V zamejenosti akcijskega in časovnega radiusa se je vsa Hergoldina pisateljska energija usmerila v intimizem; tudi v intimno čuten odnos do dnevnih stvari, predmetov potrošniškega dnevnega arzenala. Ko ima Hergoldina Herta Jamnik opravka z raco, postane živalsko meso nenadoma element kulinaričnega rituala, poldnevnega opravila, intimne bližine, skoroda zavezanosti, in celo statusni (standardni) simbol, pa vzgib zavisti pri sosedu Pamelu Palestri, neke vrste vsiljevalki in primerku normalnega, normativnega (meščanskega) bivanja. Kajti Pamela na »žaru« nedvoumno dokaže, da je pripravljanje hrane (hranjenje) glavno dnevno opravilo:« (...), ženska je identična s pojmom hrane, se praktično identificira s hladilnikom, s shrambo in s kuhinjsko omarico; od proizvodnje hrane pa je

(* Ivanka Hergold, *Nož in jabolko*, Cankarjeva založba, Ljubljana 1980, opremil Marijan Kravos, str. 190)

odtujena, v glavnem kuha, kar dobi na trgu. Pripravljanje hrane je tukaj pravi ljubezenski akt dejanja, postane centralno vozlišče odnosa med možem in ženo« (166).

Herta bržkone ni zrasla v tržaškem okolju; vanj je nemara stopila kasneje, s prejšnjim skustvom drugačnega sveta; od tu asociacije in sanje, ki jo odnašajo v »prejšnje« bivanje, spomin, podzavest. Ali so njene izvirne korenine drugje in se v novem okolju morejo manifestirati le na ravni čiste intimne, brez možnosti dialoške resonance z realnim svetom, (celo možem)? Nekateri segmenti Hergoldinega teksta to domnevo dopuščajo (smučanje, zaljubljenost v mesto za Uršljo goro, zlatarjeva trditev, da je Herta iz Jugoslavije, voli na njivi, mlin v gozdu, mati ob ognju in molitvi; rotenju boga in polja, da bi žito rodilo).

Hertin dan je petek. V šoli bo poučevala otroke o Tristanu in Izoldi. Še prej jih bo motivirala s temo — kako si zamišljaš ljubezen med dvema osebamama. In bo čez hrbte otrok brala tudi: »Če dva grejo v posteljo in jih drugi pustijo spat«, ali »Rada bi: tako kot v foto romanih, ko se vse srečno konča«, ali »Še ne vem točno, ampak ne tako kot moji starši, tako tudi ne, da greš z vsakim, kakor v filmih«, ali »Rad bi, da ne bi delala za vsako reč mužo in bi naredila, kakor jaz rečem«... Njen delovnik se potemtakem ne dotika običajnega, konvencionalnega predmetnika, prej posega v neka občina in globalna človeška vprašanja, čeprav na ravni odraslih in ne otrok, a z njihove perspektive; domnev, slutenja, opazovanja, prvega skustva.

Povsem brez idejnopolitične in nacionalne komponente Nož in jabolko vendarle ni. Tu so Jugoti, tu je plakat »Trieste dorme, mentre Tito lavora«. Tu je italijanski strah pred poplavo slovanstva v »deželi sanj«, tu je mitelevropski drobiž (lire, šilingi, dinarji) v Hertini denarnici. Tu je strah pred iz-

gubo suplentske službe v kapitalistični družbi, tu so namigi, če pridejo Rusi v Trst, tu je tržaški vic na račun Tita, tu Festa dell'Unità, tu Giorgio Bocca (znani publicist), tu namig o navzočnosti fašistov v Trstu, skrivanje slovenskih knjig. Tu vprašanje jezika, ki ga govoriš vsak dan, a dvomiš, če je res tvoj. Tu je Bazovica, kjer je z odra grmelo o Slovencih... A ti drobni segmenti nimajo vidnejše ideološke, programske težnje; dotikajo se Hertinega dnevnega rituala kot obrobni, splošno znani, vedno in nikoli zares aktualni principi nekega življenja, tu in zdaj. Herta jih izreče, misli, ve, kot nekaj zasebnega, skoroda del intime, ne pa politike, še manj idejnega boja, nacionalne in razredne osveščenosti. Herta je prej pod vplivom feminizma (že omenjeni »žur«), čeprav se zaveda tudi izgubljene možnosti subjektivitete v sodobnem svetu (prisposodba o ikoni), in celo razmišlja o (ne)smiselnosti smrti (ob zlatarjevem koncu). Herta hote ali nehote pristaja na konvencionalni svet, a v intimističnih prebliskih (lirskih in ironičnih) ji silijo na dan podobe drugačnega, prej zgodovinskega kot trenutnega sveta, naindividualnih usod in korenin. Teh sicer ne izpostavlja avtorefleksivno, zavestno; prilezejo ji v misel kot tujki, jo za trenutek zaposle in zbeže v neznanost. To so segmenti morda potencialno aktivistične ženske zavesti, ki pa v srečanju z okoljem uspe svojo naravnost asimilirati. Zato tudi ni možen njen polemičen dialog z okoljem, kaj šele konkretna akcija.

Ivanka Hergold je v Hertin jezik položila celo vrsto tržaških lokalizmov, nad petdeset, kajpada gre za znane italijanske ali iz italijanščine izpeljane izraze in fraze kot: magari, matast, che schifo, che štronco, špeža, konfeti, che mona, borša, borgata, in giro, soldi, afari, te digo, inšoma, štufo, ecco, vieni subito, beata ti, šjora, čo, afit, emerginiran, tivù, panin, papa, šagra, borša, kapučin, per esempio...

Hergoldini lokalizmi pričajo o skrbno nadzorovani jezikovni zgradbi Noža in jabolka; ravnovesju knjižnega jezika in odstopanja od jezikovnih norm v korist življenjske pristnosti upodobljenih likov.

Nož in jabolko, lahko bi razmišljali tudi o simboliki obeh pojmov, ni velik tekst po zasnovi, vendar je treba reči, da je avtorica napolnila njegovo »po-

sodo« do roba; znala si je postaviti mejo, ki jo zmore doseči povsem izvirno in avtentično. In kot tak more bralca pritegniti; v navidez nepomembni temi bo s pazljivim branjem odkril vrsto vrednot; predvsem v tenkočutni lirizem zaobjeto psiho slovenske intelektualke na Tržaškem.

Marijan Zlobec

Smiljan Samec

Epigrami

1. Predragi Bor, zares drži,
da dober si epigramatik.
Le to je škoda, da stvari
zapletaš kot kak enigmatik.
Ko bil bi v stihih manj zavit,
bi bil še bolj nam duhovit.
2. Kot cukrček bo »Cankarček«,
ki zdaj redi zidarja,
če dal Slovenec-bankarček
zadosti bo denarja.
Ker še če kdaj natlačen bo,
prav njega zmeraj lačen bo.
3. Je zavrgla »Er-te-ve«
snemanje nadaljevanke,
ker so mōšnjice od nje
dandanašnji vse pretanke.
A kateri sračji kljun
poravnal bo ta račun?